

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за лютий 2023 року

Зміст

1. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	5
1.1. Правовідносини щодо обов'язку відшкодування моральної шкоди та судових витрат за рішенням суду не є нерозривно пов'язаними з боржником (спадкодавцем) та допускають правонаступництво	5
2. Спори, що виникають із житлових правовідносин	7
2.1. Судове рішення про встановлення порядку користування спільним майном не змінює розміру часток співвласників у праві власності на спільне майно, не порушує їхніх прав як власників, оскільки суд виділяє в користування сторонам спору в натурі частки, адекватні розміру їхніх часток у праві власності на спільне майно. При цьому допускається можливість відійти в незначних обсягах від відповідності реальних часток ідеальним у зв'язку з неможливістю забезпечити їх точну відповідність, тобто з наближенням до ідеальних часток	7
3. Спори, що виникають із трудових правовідносин	9
3.1. У випадку зміни судом дати звільнення у зв'язку зі звільненням працівника з роботи під час його тимчасової непрацездатності немає підстав і умов матеріальної відповідальності роботодавця, оскільки в такому разі зміна дати звільнення не є вимушеним прогулом	9
3.2. Вчинення директором філії підприємства неправомірного списання матеріальних цінностей (сівалок), що спричинило втрату до нього довір'я з боку роботодавця, передбачає розірвання з ним трудового договору на підставі пункту 2 частини першої статті 41 КЗпП України, якщо до кола його посадових обов'язків одночасно входили як загальноуправлінські функції щодо керування відокремленим підрозділом, так і безпосереднє обслуговування товарно-матеріальних цінностей та розпорядження коштами і майном філії	12
3.3. Вимога про визнання припиненими трудових відносин між сторонами у зв'язку із закінченням строку дії контракту за певних обставин та з урахуванням частини другої статті 5 ЦПК України є належним способом судового захисту. Якщо невиконання роботодавцем обов'язку звільнити працівника у зв'язку із закінченням строку дії контракту призвело до його моральних страждань, то є підстави для відшкодування моральної шкоди останньому	14
4. Спори, що стосуються виконавчого провадження	16
4.1. З метою усунення обставин, які роблять неможливим виконання рішення суду, а саме відсутності дозволу (відмови) органу опіки та піклування на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, виконавець може звернутися до суду із заявою (поданням)	

про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, в якому зареєстровані діти, яку суд має розглянути в порядку, встановленому в статті 435 ЦПК України	16
4.2. У виконавчому провадженні безумовно має застосовуватися принцип розумної обачності. Виконавець зобов'язаний розглядати в установлені законом строки заяви сторін, інших учасників виконавчого провадження та їхні клопотання і пересвідчитися в тому, що такі заяви подані належними особами	20
5. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	22
5.1. Факт вибуття майна поза волею власника має бути встановлено стосовно саме первинного власника майна, а не осіб, які набули право власності на спірне майно після його первинного відчуження та які надалі знову відчужили його. Водночас витребування майна в добросовісного набувача неможливе, адже це призведе до порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	22
5.2. Нотаріус при вчиненні виконавчого напису повинен переконатися належним чином як у безспірності розміру заборгованості, з метою погашення якої запропоновано звернути стягнення за виконавчим написом, так і в самому розмірі такої заборгованості	25
6. Спори, що виникають із недоговірних зобов'язань	28
6.1. При визначенні розміру страхового відшкодування, пов'язаного із втратою годувальника внаслідок ДТП, яка сталася з вини потерпілого, положення абзацу 1 пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» щодо поділу розміру шкоди на кількість осіб, які за це відповідальні, не застосовується	28
7. Питання процесуального права	30
7.1. Відсутність заперечень відповідача проти позову та подання ним заяви про затвердження мирової угоди не усувають предмета спору між сторонами, не є перешкодою для розгляду справи по суті, тому не можуть бути підставою для закриття провадження у справі відповідно до пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України	30
7.2. Спир за позовом військовослужбовця щодо визнання права перебувати на квартирному обліку та зобов'язання зарахувати на квартирний облік стосується можливості реалізації військовослужбовцем права на соціальну гарантію, надану йому в силу особливого статусу військовослужбовця, а тому є публічно-правовим та підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства	31

- 7.3. Право орендодавця підлягає судовому захисту за його позовом про скасування державної реєстрації права оренди земельної ділянки, а не шляхом скасування державної реєстрації договорів оренди земельних ділянок 34
- 7.4. Спір щодо законності дій органів державної влади в частині ненарахування та невиконання державної соціальної допомоги на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у дитячому будинку сімейного типу, у розмірі та порядку, визначених в угоді про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу, підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства 36
- 7.5. Звернення до суду з клопотанням про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення іноземного суду (республіки білорусь) на підставі Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, підписаної від імені України у м. Мінську 22 січня 1993 року і ратифікованої Законом України від 10 листопада 1994 року № 240/94-ВР, дію якої зупинено Законом № 2783-ІХ, є підставою для застосування положення пункту 9 частини другої статті 468 ЦПК України та відмови в задоволенні такого клопотання 38

1. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

1.1. Правовідносини щодо обов'язку відшкодування моральної шкоди та судових витрат за рішенням суду не є нерозривно пов'язаними з боржником (спадкодавцем) та допускають правонаступництво

08 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу громадської організації «ІНФОРМАЦІЯ_73» (далі – ГО «ІНФОРМАЦІЯ_73») та касаційну скаргу ОСОБА_3, ОСОБА_4 у справі за позовом ОСОБА_1 до ГО «ІНФОРМАЦІЯ_73», ОСОБА_2, ГО «Громадське телебачення» про захист честі, гідності, ділової репутації, визнання поширеної інформації недостовірною, її спростування та відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що з середини 2019 року ГО «ІНФОРМАЦІЯ_73» та її керівником ОСОБА_2 у соціальній мережі Facebook щодо позивача систематично поширювалась недостовірна інформація.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково, визнано недостовірною інформацію та такою, що порочить честь, гідність та ділову репутацію ОСОБА_1.

Зобов'язано ГО «ІНФОРМАЦІЯ_73» та ОСОБА_2 спростувати поширену недостовірну інформацію шляхом опублікування на сторінці в профілі в соціальній мережі Facebook повідомлення про спростування з заголовком «Спростування недостовірної інформації стосовно ОСОБА_1» та з викладенням копії вступної та резолютивної частини рішення, не допускаючи при цьому власних коментарів.

Стягнуто з ГО «ІНФОРМАЦІЯ_73» та ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 по 25 000,00 грн з кожного на відшкодування моральної шкоди, у задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено.

Суд апеляційної інстанції встановив, що відповідач ОСОБА_2 (особа, яка подала апеляційну скаргу) загинув, виконуючи бойове завдання на Харківщині.

ОСОБА_3 та ОСОБА_4 подали до апеляційного суду заяви про залучення їх до участі в справі як правонаступників відповідача.

У судовому засіданні апеляційний суд протокольною ухвалою відмовив у задоволенні вказаних заяв з тих підстав, що батьки ОСОБА_2 не є його правонаступниками до спливу шестимісячного строку на прийняття спадщини, а також з тих підстав, що апеляційний суд позбавлений процесуальної можливості замінити відповідача в справі.

З огляду на викладене ключовим питанням, яке постало перед колегією суддів Верховного Суду, є те, чи допускають спірні правовідносини правонаступництво та чи стосується оскаржена постанова суду апеляційної інстанції прав, свобод інтересів та/або обов'язків ОСОБА_3 та ОСОБА_4.

Верховний Суд постанову апеляційного суду в частині задоволення позовних вимог ОСОБА_1 до громадської організації «ІНФОРМАЦІЯ_73», ОСОБА_2 про захист честі, гідності, ділової репутації, визнання поширеної інформації недостовірною,

зобов'язання її спростувати, стягнення по 25 000,00 грн із кожного відповідача на відшкодування моральної шкоди та в частині розподілу судових витрат скасував, справу в цій частині передав на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

У разі смерті фізичної особи суд залучає до участі у справі правонаступника відповідної сторони або третьої особи (частина перша статті 55 ЦПК України).

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (стаття 1218 ЦК України).

Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема: 1) особисті немайнові права; 2) право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами; 3) право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 4) права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом; 5) права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені статтею 608 цього Кодексу (стаття 1219 ЦК України)

Зобов'язання припиняється смертю боржника, якщо воно є нерозривно пов'язаним з його особою і у зв'язку з цим не може бути виконане іншою особою (частина перша статті 608 ЦК України).

Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди – це правовідношення, у силу якого одна сторона (потерпілий, кредитор) має право вимагати компенсації завданої моральної шкоди, а інша сторона (боржник) зобов'язана компенсувати завдану моральну шкоду.

Сутність обов'язків з грошової компенсації моральної шкоди і судових витрат не дозволяє зробити висновок, що вони мають особистий характер та пов'язані із особою спадкодавця.

У справі, що переглядається:

– рішенням районного суду стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 25 000,00 грн компенсації моральної шкоди, а також судові витрати, пов'язані з розглядом справи;

– обов'язки боржника (спадкодавця ОСОБА_2) про грошову компенсацію моральної шкоди та судових витрат не є нерозривно пов'язаними з його особою і у зв'язку з цим можуть бути виконані іншою особою (іншими особами). За таких обставин наявні підстави для висновку про те, що спірні правовідносини в цій справі допускають правонаступництво.

Водночас апеляційний суд не врахував, що визначальним при вирішенні питання про залучення правонаступників до участі в справі є встановлення, чи допускають спірні правовідносини правонаступництво та чи відомі особи, які прийняли спадщину. Саме для встановлення осіб, які прийняли спадщину, статтею 251 ЦПК України передбачений обов'язок суду зупинити провадження у справі, правовідносини у якій допускають правонаступництво.

У суді апеляційної інстанції ОСОБА_3 та ОСОБА_4 без надання відповідних доказів зазначали, що спадкову справу після смерті їх сина відкрито на підставі їх заяв про прийняття спадщини, акцентувавши увагу суду на тому, що вони є єдиними

спадкоємцями першої черги за законом після смерті ОСОБА_2, а тому висновок суду про передчасність їх звернення до спливу шестимісячного строку для прийняття спадщини є помилковим.

Водночас, відповідно до положень статті 55 ЦПК України суд має вирішити питання процесуального правонаступництва під час розгляду справи незалежно від стадії судового процесу.

Оскільки ОСОБА_3 і ОСОБА_4 прийняли спадщину після смерті ОСОБА_2 у встановлені законом строки та звернулися до суду з заявами про їх залучення до участі в справі як спадкоємців відповідача, а спірні правовідносини допускають правонаступництво, то наявні підстави для висновку, що апеляційний суд вирішив питання про залучення до участі в справі правонаступників ОСОБА_2 з порушенням вимог процесуального закону.

Наслідком такого порушення став розгляд справи апеляційним судом без урахування позиції сторони відповідача та особи, яка подала апеляційну скаргу (ОСОБА_2), правонаступниками якого є його батьки, які успадкували його майнові права та обов'язки, зокрема обов'язок з відшкодування моральної шкоди, покладений на ОСОБА_2 рішенням районного суду.

З урахуванням того, що постановою апеляційного суду вирішено питання про права та обов'язки ОСОБА_3 та ОСОБА_4, які внаслідок порушення апеляційним судом норм процесуального права не були залучені до участі в справі як правонаступники ОСОБА_2, то наявні підстави для скасування оскарженої постанови та направлення справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 8 лютого 2023 року у справі № 760/9496/21 (провадження № 61-10690св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108959770>.

2. Спори, що виникають із житлових правовідносин

2.1. Судове рішення про встановлення порядку користування спільним майном не змінює розміру часток співвласників у праві власності на спільне майно, не порушує їхніх прав як власників, оскільки суд виділяє в користування сторонам спору в натурі частки, адекватні розміру їхніх часток у праві власності на спільне майно. При цьому допускається можливість відійти в незначних обсягах від відповідності реальних часток ідеальним у зв'язку з неможливістю забезпечити їх точну відповідність, тобто з наближенням до ідеальних часток

06 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у попередньому судовому засіданні у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – ОСОБА_3, про усунення перешкод у користуванні

квартирою та вселення за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, третя особа – ОСОБА_3, про встановлення порядку користування квартирою.

Суд установив, що ОСОБА_1 є власником 3/4 часток квартири АДРЕСА_1. ОСОБА_2 є власником іншої 1/4 частки квартири АДРЕСА_1 та фактично проживає у цій квартирі.

Загальна площа квартири АДРЕСА_1 складає 46,9 кв. м, з яких житлова площа – 29,1 кв. м. Згідно з технічним паспортом на квартиру спірна квартира складається з двох кімнат площею 12,3 кв. м та 16,8 кв. м.

ОСОБА_1 перебуває у зареєстрованому шлюбі з ОСОБА_3.

У грудні 2021 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом про вселення її та членів її сім'ї у зазначену квартиру та зобов'язання ОСОБА_2 не чинити їй перешкоди у користуванні житлом.

У лютому 2022 року ОСОБА_2 пред'явила зустрічний позов про встановлення порядку користування квартирою. Зустрічну позовну заяву мотивувала тим, що вона не заперечує проти вселення ОСОБА_1 до вказаного житла, однак вважає, що ОСОБА_1 не має права вселяти у спірне житло свого чоловіка, який не є співвласником.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, первісний позов ОСОБА_1 задоволено.

Зустрічний позов ОСОБА_2 задоволено частково. Встановлено порядок користування квартирою АДРЕСА_1, а саме у користування ОСОБА_2 виділено житлову кімнату, площею 12,3 кв. м, у користування ОСОБА_1 та членів її сім'ї виділено житлову кімнату площею 16,8 кв. м, кухню, ванну кімнату, вбиральню та коридор залишено у загальному користуванні.

У грудні 2022 року ОСОБА_1 подала до Верховного Суду касаційну скаргу, у якій зазначила, що суди попередніх інстанцій відійшли у значних обсягах від часток співвласників і встановили такий порядок користування квартирою, який найбільше враховує інтереси ОСОБА_2 та порушує права іншого власника, якому належить 3/4 частки спірного майна. Також суди не застосували до спірних правовідносин положення статті 358 ЦК України.

Верховний Суд залишив без змін рішення судів попередніх інстанцій, зробивши такі висновки.

Відповідно до статті 358 ЦК України право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю. Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

Зазначена норма регулює саме порядок користування спільною частковою власністю без її поділу в натурі, наслідком якого є припинення права спільної часткової власності.

Первинне значення у врегулюванні відносин між співвласниками має домовленість. Очевидним є те, що рішення суду не може підмінити собою їх домовленість. Водночас при виникненні конфліктної ситуації, яка унеможлиблює добровільне встановлення порядку користування спільним майном між співвласниками, такий порядок користування може встановити суд.

При здійсненні права власності співвласниками щодо спільного майна потрібно враховувати правову природу такої власності, адже співвласникам належить так звана ідеальна частка у праві власності на спільне майно, яка є абстрактним вираженням співвідношення в обсязі прав співвласників щодо спільної власності.

Отже, кожному з них належить не частка у спільному майні, а частка у праві власності на це майно. Потрібно розмежовувати порядок поділу спільної власності з метою припинення такого її режиму і порядок встановлення користування спільним майном.

Суд виділяє в користування сторонам спору в натурі частки, адекватні розміру їх часток у праві власності на спільне майно. При цьому допускається можливість відійти в незначних обсягах від відповідності реальних часток ідеальним у зв'язку з неможливістю забезпечити їх точну відповідність. Таке рішення не змінює розміру часток співвласників у праві власності на спільне майно, не порушує їх прав як власників.

Таким чином, посилання у касаційній скарзі на те, що згідно із установленим судом порядком користування спірною квартирою виділена ОСОБА_2 у користування площа квартири значно перевищує належну їй частку у спільному майні, є необґрунтованими, оскільки цей спір не стосується порядку поділу спільної власності з метою припинення такого її режиму, а судові рішення про встановлення порядку користування спільним майном не змінює розміру часток співвласників у праві власності на спільне майно, не порушує їх прав як власників.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 6 лютого 2023 року у справі № 607/22941/21 (провадження № 61-12444св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108790867>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. У випадку зміни судом дати звільнення у зв'язку зі звільненням працівника з роботи під час його тимчасової непрацездатності немає підстав і умов матеріальної відповідальності роботодавця, оскільки в такому разі зміна дати звільнення не є вимушеним прогулом

08 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до публічного акціонерного товариства «Дніпровський металургійний комбінат» (далі – ПАТ

«Дніпровський металургійний комбінат» про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу, майнової та моральної шкоди.

Суд установив, що ОСОБА_1 працювала на посаді провідного інженера бюро нестандартного механічного обладнання, запчастин та металоконструкцій відділу устаткування в ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат». 04 жовтня 2019 року ОСОБА_1 обрано профгрупоргом профгрупи ППО «Металістів» у відділі устаткування ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат».

Розпорядженням від 16 березня 2020 року № 105 «Про зміну графіка та режиму роботи» встановлена зміна графіка роботи позивача на графік з зайнятістю 1 % від балансу робочого часу.

У попередженні про введення змін істотних умов праці від 16 березня 2020 року ОСОБА_1 було повідомлено про необхідність подання заяви про свою згоду чи незгоду на продовження роботи за займаною посадою на нових умовах та доведено до її відома те, що працівники, які не виразили свою позицію (згоду/відмову) щодо роботи на нових умовах, вважаються такими, що не згодні продовжити роботу в нових умовах.

16 березня 2020 року ОСОБА_1 запропоновано ознайомитись із списком наявних на комбінаті вакансій та отримати направлення на співбесіду із числа вакантних місць, але від ознайомлення із списком вакансій та отримання направлення позивач відмовилась.

Наказом (розпорядженням) від 18 травня 2020 року № 511 ОСОБА_1 було звільнено з роботи 18 травня 2020 року у зв'язку з відмовою від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці, згідно з пунктом 6 частини першої статті 36 КЗпП України.

Позивач вважала своє звільнення незаконним, оскільки наказ був виданий у період її хвороби (з 12 до 21 травня 2020 року), що підтверджується відповідним листком непрацездатності. Крім того, профспілковий комітет не надавав згоду на її звільнення. З урахуванням наведеного ОСОБА_1, зокрема, просила суд визнати незаконним та скасувати відповідний наказ, поновити її на роботі, стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу та майнову і моральну шкоду.

Суд першої інстанції визнав наказ про припинення трудового договору (контракту) з ОСОБА_1 незаконним та скасував його, поновив ОСОБА_1 на роботі, стягнув з ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат» на користь ОСОБА_1 середній заробіток за час вимушеного прогулу, а також 4 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди.

Суд апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове судове рішення про часткове задоволення позовних вимог ОСОБА_1. Змінив дату звільнення ОСОБА_1 з 18 травня 2020 року на 22 травня 2020 року. У задоволенні іншої частини позовних вимог ОСОБА_1 відмовив.

Верховний Суд залишив без змін рішення суду апеляційної інстанції, зробивши такі висновки.

Згідно з частинами третьою та четвертою статті 32 КЗпП України у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці допускається зміна істотних умов праці при продовженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою. Про зміну істотних умов праці – систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших – працівник повинен бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці. Якщо колишні істотні умови праці не може бути збережено, а працівник не згоден на продовження роботи в нових умовах, то трудовий договір припиняється за пунктом 6 статті 36 цього Кодексу.

У ПАТ «Дніпровський металургійний комбінат» відбулися зміни в організації виробництва і праці. Дії відповідача щодо зміни в організації виробництва і праці були обґрунтованими та документально оформленими, відповідач дотримався встановленого законом порядку їх проведення.

Роботодавець дотримався вимог закону при звільненні позивача з роботи у зв'язку з ненаданням нею згоди на продовження роботи після переведення її на нові умови праці.

Згідно зі статтею 40 КЗпП України не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності (крім звільнення за пунктом 5 цієї статті), а також у період перебування працівника у відпустці. Положення частини третьої статті 40 КЗпП України є такими, що поширюються на всі трудові правовідносини.

Апеляційний суд, урахувавши, що наказ про звільнення позивача видано у період, коли вона була непрацездатна, вірно скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове судове рішення про часткове задоволення позову ОСОБА_1, яким змінив дату її звільнення з 18 травня 2020 року на 22 травня 2020 року, так як порушення прав позивача у цьому випадку може бути усунено судом шляхом зміни дати звільнення, тобто визначення дати припинення трудових відносин у перший день після закінчення періоду непрацездатності за наявності підстав для звільнення.

При цьому Верховний Суд зауважив, що у випадку зміни дати звільнення у зв'язку зі звільненням працівника з роботи під час його тимчасової непрацездатності відсутні підстави і умови матеріальної відповідальності роботодавця. У такому разі зміна дати звільнення не є вимушеним прогулом. Доводи касаційної скарги про те, що позивач не просила змінювати дату її звільнення, є безпідставними, так як зазначене здійснюється відповідно до вимог закону.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 8 лютого 2023 року у справі № 207/831/20 (продовження № 61-11014св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108988054>.

3.2. Вчинення директором філії підприємства неправомірного списання матеріальних цінностей (сівалок), що спричинило втрату до нього довір'я з боку роботодавця, передбачає розірвання з ним трудового договору на підставі пункту 2 частини першої статті 41 КЗпП України, якщо до кола його посадових обов'язків одночасно входили як загальноуправлінські функції щодо керування відокремленим підрозділом, так і безпосереднє обслуговування товарно-матеріальних цінностей та розпорядження коштами і майном філії

08 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю сільськогосподарського підприємства «Нібулон» (далі – ТОВ СП «Нібулон») у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ СП «Нібулон» про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу.

Суд установив, що 02 лютого 2010 року ОСОБА_1 було переведено на посаду директора філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон».

Під час проведення на філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон» перевірки, з 25 лютого 2020 року до 26 лютого 2020 року, комісією було виявлено факти маніпуляції відносно складання та затвердження завідомо неправдивих документів щодо списання на металобрухт сільськогосподарської техніки, зокрема двох сівалок УПС-8, 2007 та 2008 року випуску.

Перевіркою встановлено, що ТОВ СП «Нібулон» було видано наказ від 26 грудня 2019 року № 1565-АД «Про списання основних засобів», згідно з яким директору філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон» ОСОБА_1 доручено забезпечити розбирання списаних основних засобів у суворій відповідності до нормативів з охорони праці та техніки безпеки, оприбуткувати на склад філії матеріали, придатні для подальшого використання, а непридатний для подальшого використання металобрухт підготувати для реалізації.

26 грудня 2019 року складені акти на списання основних засобів, зокрема зазначених сівалок УПС-8, 2007 та 2008 року випуску. Списана техніка оприбуткована як відходи. При цьому комісією з'ясовано, що зазначена техніка всупереч наказу від 26 грудня 2019 року № 1565-АД «Про списання основних засобів» не розбиралася на вузли та агрегати, які повинні бути взяті на облік як матеріали від розбірки техніки або запчастин, які були у використанні, що придатні для подальшого використання та відновлення техніки.

02 березня 2020 року Генеральний директор ТОВ СП «Нібулон» видав наказ № 520-к про звільнення директора філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон» ОСОБА_1 у зв'язку із втратою до нього довір'я з боку власника або уповноваженого ним органу, на підставі пункту 2 частини першої статті 41 КЗпП України.

Позивач, звернувшись до суду з указаним позовом, зазначав, що фактичною підставою для його звільнення стала спроба крадіжки, скоєна іншими працівниками, до якої він не має відношення, та списання двох сівалок, яке було здійснено на підставі виданого не ним наказу. Крім того, зміст його основних трудових

обов'язків на посаді директора філії не включає безпосереднє обслуговування грошових та товарних цінностей, а полягає виключно в управлінні філією «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон».

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов ОСОБА_1 задоволено. Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що згідно з Посадовою інструкцією директора філії ТОВ СП «Нібулон» та Положенням про філію «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон» до повноважень позивача, як директора філії, безпосередньо не входило виконання операцій, що пов'язані з обслуговуванням матеріальних цінностей, а також виконання дій, які носять відповідальний, підзвітний характер з наявністю обліку, контролю за рухом і зберіганням матеріальних цінностей. Тобто позивач не є працівником, який безпосередньо обслуговує грошові, товарні або культурні цінності, у зв'язку з чим його звільнення із займаної посади на підставі пункту 2 частини першої статті 41 КЗпП України є незаконним.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій та відмовив у задоволенні позову з огляду на таке.

Тлумачення змісту пункту 2 частини першої статті 41 КЗпП України дозволяє зробити висновок, що розірвання трудового договору на підставі цієї норми права можливе за таких умов: 1) безпосереднє обслуговування працівником грошових, товарних або культурних цінностей (прийом, зберігання, транспортування, розподіл тощо); 2) винна дія працівника; 3) втрата довір'я до працівника з боку власника або уповноваженого ним органу.

Вирішуючи під час розгляду справи про поновлення на роботі працівника, звільненого за пунктом 2 частини першої статті 41 КЗпП України, питання щодо віднесення позивача до кола працівників, які безпосередньо обслуговують грошові та товарні цінності, суд у кожному конкретному випадку повинен з'ясувати, чи становить виконання операцій, пов'язаних з таким обслуговуванням цінностей, основний зміст трудових обов'язків позивача; чи носить виконання ним указаних дій відповідальний, підзвітний характер з наявністю обліку, контролю за рухом і зберіганням цінностей.

Так, досліджуючи Положення про філію «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон» та Посадову інструкцію директора філії ТОВ СП «Нібулон», суди попередніх інстанцій помилково не врахували, що до повноважень позивача, як директора філії, крім іншого, також входило розпорядження коштами та майном філії, зокрема, здійснення банківських операцій з грошовими коштами за банківським рахунком філії, що свідчить про безпосереднє розпорядження коштами та майном філії, а не лише контроль за їх використанням.

Згідно з пунктом 1.4 Посадової інструкції директора філії ТОВ СП «Нібулон» у своїй діяльності директор філії керується Конституцією України, законодавчими та нормативними актами України, Статутом підприємства, довіреністю, Положеннями про філію, Колективним договором філії, цією посадовою інструкцією, наказами генерального директора та іншими локальними нормативно-правовими актами підприємства. Отже, довіреність є одним із документів, яким повинен був керуватися

позивач, і визначені у ній повноваження також доповнюють зміст його трудової діяльності.

Відповідно до довіреності від 26 грудня 2018 року № 750 позивач укладає будь-які договори на суму, що не перевищує 30 тис. грн, підписує акти виконання робіт, наданих послуг в межах таких договорів, отримує належне довірителю майно, підписує акти приймання-передачі об'єктів оренди – земельних ділянок. Аналогічні повноваження позивача були визначені й у довіреності від 02 лютого 2010 року № 405. При цьому у вказаних довіреностях зазначено, що вони видані без права передоручення.

Крім того, наявність договору про повну індивідуальну матеріальну відповідальність від 02 лютого 2010 року № 02/02/14, укладеного між ТОВ СП «Нібулон» в особі директора філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон» ОСОБА_1, який діяв на підставі довіреності від 02 лютого 2010 року № 405, з одного боку, та громадянином ОСОБА_1, з другого боку, додатково підтверджує факт безпосереднього обслуговування позивачем товарно-матеріальних цінностей підприємства.

Отже, до кола посадових обов'язків позивача, як директора філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон», одночасно входять як загальноуправлінські функції щодо керування відокремленим підрозділом, так і безпосереднє обслуговування товарно-матеріальних цінностей підприємства.

З огляду на посадові обов'язки і повноваження позивача, як директора філії «Сухорабівська» ТОВ СП «Нібулон», та факти вчинення ним порушень, встановлених під час перевірки стану машинно-тракторного парку і накопиченого металобрухту, повної позачергової інвентаризації фактичної наявності основних засобів та товарно-матеріальних цінностей, перевірок станів промислової безпеки, охорони праці, виробничої санітарії, пожежної та техногенної безпеки, які зафіксовані відповідними актами, колегія суддів вважала, що у роботодавця були підстави для звільнення позивача, який безпосередньо обслуговував грошові та товарні цінності, за пунктом 2 частини першої статті 41 КЗпП України (втрата довір'я).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 8 лютого 2023 року у справі № 546/243/20 (провадження № 61-10843св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108930428>

3.3. Вимога про визнання припиненими трудових відносин між сторонами у зв'язку із закінченням строку дії контракту за певних обставин та з урахуванням частини другої статті 5 ЦПК України є належним способом судового захисту.

Якщо невиконання роботодавцем обов'язку звільнити працівника у зв'язку із закінченням строку дії контракту призвело до його моральних страждань, то є підстави для відшкодування моральної шкоди останньому

15 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Славутицької міської ради Вишгородського району Київської області, треті особи: Відділ охорони здоров'я Славутицької міської ради Вишгородського району Київської області, Комунальне некомерційне підприємство «Славутицька міська лікарня» Славутицької міської ради, Міністерство охорони здоров'я України про зобов'язання вчинити дії та стягнення коштів.

Суд установив, що позивач працював згідно з контрактом, до закінчення дії якого підприємство реорганізували шляхом приєднання до іншого, позивачу запропонували нижчу посаду, від якої він відмовився. Наказ про звільнення з роботи позивачу не видали, у трудовий контракт змін не вносили, питання щодо його дострокового розірвання роботодавця не ставив. Позивач просив суд, зокрема, зобов'язати роботодавця звільнити його з посади у зв'язку із закінченням строку дії контракту, провести з ним розрахунок при звільненні, стягнути середній заробіток за час затримки розрахунку при звільненні.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, оскільки дія контракту продовжилася, працівника не звільнено, тож немає порушеного права, яке б підлягало судовому захисту.

Апеляційний суд змінив мотиви рішення районного суду і відмовив у задоволенні позову з інших правових підстав, зазначивши, що позивач не ставив вимогу про припинення трудового договору.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій і визнав припиненими трудові відносини, що виникли на підставі контракту, з огляду на таке.

Якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права особи, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (частина друга статті 5 ЦПК України).

Тлумачення вказаних норм свідчить, що цивільні права/інтереси захищаються у спосіб, який передбачений законом або договором та є ефективним для захисту конкретного порушеного або оспорюваного права/інтересу позивача.

У частинах третій та четвертій статті 36 КЗпП України визначено, що зміна підпорядкованості підприємства, установи, організації не припиняє дії трудового договору. У разі зміни власника підприємства, а також у разі його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) дія трудового договору працівника продовжується. Припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу можливе лише в разі скорочення чисельності або штату працівників (пункт 1 частина перша статті 40 КЗпП України).

Згідно з пунктом 2 частини першої статті 36 КЗпП України підставою припинення трудового договору є закінчення строку, крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна зі сторін не поставила вимогу про їх припинення.

Припинення трудового договору у зв'язку із закінченням строку його дії не потребує заяви чи будь-якого волевиявлення працівника. Власник також

не зобов'язаний попереджати або в інший спосіб інформувати працівника про майбутнє звільнення за пунктом 2 частини першої статті 36 КЗпП України. Тому контракт припиняється за закінченням строку його дії. Винятком з цього правила є фактичне продовження трудових відносин, коли жодна з сторін за закінченням строку дії трудового договору не поставила вимогу про їх припинення. У такому випадку дія трудового договору вважається продовженою на невизначений строк (стаття 39-1 КЗпП України), а у випадку, коли трудові відносини не можуть бути встановлені на невизначений строк, – на строк, передбачений законодавчими актами.

Після закінчення строку дії контракту трудові відносини з позивачем фактично припинилися, проте рішення про таке припинення відповідач не ухвалив, відповідно, наказ про звільнення позивача у зв'язку із закінченням строку дії контракту не видавався.

За таких обставин відповідач не виконав свого обов'язку щодо прийняття рішення про звільнення позивача у зв'язку із закінченням строку дії контракту, за пунктом 2 частини першої статті 36 КЗпП України, тому право позивача на припинення трудового договору є порушеним.

Недосконалість національного законодавства та прогалини в правовому регулюванні певних правовідносин не можуть бути підставою для позбавлення особи права на захист її порушених прав в обраний нею спосіб. Тому з урахуванням вимог частини другої статті 5 ЦПК України ефективним способом захисту прав позивача є визнання припиненими трудових відносин між сторонами у зв'язку із закінченням строку дії контракту.

У цій справі Верховний Суд зробив висновок про порушення відповідачем трудових прав позивача у зв'язку з невиконанням обов'язку звільнити його у зв'язку із закінченням строку дії контракту, негативні наслідки такого порушення, безперечно, призвели до його моральних страждань. Отже, виходячи з обґрунтованості позову щодо наявності такої шкоди саме у зв'язку з порушенням трудових прав позивача відповідачем, засад розумності та справедливості, колегія суддів вважала необхідним визначити розмір компенсації моральної шкоди на рівні 5 000,00грн.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 лютого 2023 року у справі № 377/169/20 (провадження № 61-13316св21) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109156923>.

4. Спори, що стосуються виконавчого провадження

4.1. З метою усунення обставин, які роблять неможливим виконання рішення суду, а саме відсутності дозволу (відмови) органу опіки та піклування на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, виконавець може звернутися до суду із заявою (поданням) про звернення

стягнення на нерухоме майно боржника, в якому зареєстровані діти, яку суд має розглянути в порядку, встановленому в статті 435 ЦПК України

15 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за поданням старшого державного виконавця відділу примусового виконання рішень управління забезпечення примусового виконання рішень у Дніпропетровській області Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро) Хоменко Д., заінтересовані особи: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, служба у справах дітей виконавчого комітету Вільногірської міської ради Дніпропетровської області про звернення стягнення на нерухоме майно боржника ОСОБА_2, в якому зареєстровані малолітні діти.

Суд установив, що на виконанні у головного державного виконавця перебуває зведене виконавче провадження відносно боржника ОСОБА_2.

Старший державний виконавець відділу примусового виконання рішень, звертаючись до суду із вказаним поданням, просив суд надати дозвіл на звернення стягнення на майно боржника ОСОБА_2, а саме 1/2 частину житлового будинку, в якому зареєстровані двоє дітей, які є малолітньою та неповнолітньою особами на теперішній час.

Перед зверненням до суду начальник відділу примусового виконання рішень звернувся до служби у справах дітей із листом щодо надання попереднього дозволу на реалізацію нерухомого майна.

З листа Служби у справах дітей вбачається, що питання про надання для дозволу на примусову реалізацію житла, право користування яким мають неповнолітні діти, зазначена установа розглядає лише при особистому зверненні батьків дітей або осіб, що їх замінюють. Дозвіл оформлюється рішенням.

Ухвалою міського суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні подання відмовлено.

Суди зазначили, що чинним ЦПК України не передбачено можливості звернення державного виконавця до суду з поданням про надання дозволу на звернення стягнення на нерухоме майно боржника, у якому зареєстровані малолітні діти, та дійшли висновків, що таке подання є необґрунтованим і таким, що не відповідає положенням чинного ЦПК України.

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій скасував, подання державного виконавця залишив без розгляду з огляду на таке.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону. Посадові особи органів опіки та піклування несуть персональну відповідальність за захист прав та інтересів дітей при наданні дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, яке належить дітям.

Відповідно до абзацу сьомого пункту 3 розділу II Порядку реалізації арештованого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 29 червня 2016 року № 2831/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 30 вересня 2016 року за № 1301/29431 (далі – Порядок реалізації майна), у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, заявка на реалізацію арештованого майна подається разом із копією дозволу органів опіки та піклування або відповідним рішенням суду (в електронній або паперовій формі).

У пункті 28 Розділу VIII Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5 (далі – Інструкція з організації примусового виконання рішень), у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, визначено, що у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону. Якщо такий дозвіл не надано, виконавець продовжує виконання рішення за рахунок іншого майна боржника, а в разі відсутності такого майна повертає виконавчий документ стягувачу з підстави, передбаченої пунктом 9 частини першої статті 37 Закону.

Отже, враховуючи вимоги Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», а також положення Інструкції з організації примусового виконання рішень і Порядку реалізації арештованого майна, державний виконавець або приватний виконавець зобов'язаний у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, отримати попередню згоду органу опіки та піклування або відповідне рішення суду, які додаються до заяви на реалізацію арештованого майна.

З наведеного вбачається, що передача на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, без дозволу органу опіки та піклування або відповідного рішення суду є неможливою.

Водночас, чинним законодавством України не визначено порядку надання органом опіки та піклування згоди на примусову реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти.

Як вбачається зі змісту пунктів 66, 67 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, з метою укладення правочинів щодо нерухомого майна, право власності або користування яким має дитина, до органів опіки та піклування мають звертатися батьки або особи, які їх замінюють, тобто особи, які є власниками майна або законними представниками дитини, у разі якщо остання є власником, й заінтересовані в укладенні правочину.

Законодавство передбачає, що за такою згодою до органу опіки та піклування можуть звертатися батьки дітей або їх законні представники, але вони не зацікавлені в примусовій реалізації майна. Водночас у законодавстві не передбачено механізму

зобов'язання батьків або осіб, які їх замінюють, отримувати відповідний дозвіл у примусовому порядку.

Виконавець в силу приписів частини першої, пункту 1 частини другої, пунктів 3, 6, 22 частини третьої статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» зобов'язаний та має право вживати всіх необхідних заходів щодо примусового виконання судового рішення, в тому числі й одержувати всі необхідні дозволи для проведення виконавчих дій.

У випадку відмови органу опіки та піклування виконавець, з метою виконання судового рішення та забезпечення дотриманням прав дітей, повинен звернутися до суду.

Відповідно до частин першої–третьої статті 435 ЦПК України за заявою сторони суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, а за заявою стягувача чи виконавця (у випадках, встановлених законом), – встановити чи змінити спосіб або порядок його виконання.

Підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочення або розстрочення виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

З наведеного вбачається, що з метою усунення обставин, які роблять неможливим виконання рішення суду, а саме відсутності дозволу (відмови) органу опіки та піклування на реалізацію нерухомого майна, право власності або право користування яким мають діти, виконавець може звернутися до суду з заявою (поданням) про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, в якому зареєстровані діти, яка повинна бути розглянута судом в порядку, встановленому в статті 435 ЦПК України.

Під час розгляду заяви (подання) суд повинен оцінювати через призму дотримання прав та інтересів дітей добросовісність дій боржника, а саме: з якого часу діти зареєстровані в спірному приміщенні; чи дотримано встановлений чинним законодавством порядок їх реєстрації та вселення у спірне приміщення; чи є спірне приміщення єдиним місцем їх постійного проживання; чи наявне інше приміщення у дітей чи їх батьків або осіб, які їх замінюють, яке може використовуватись як постійне місце проживання; яка ступінь споріднення має місце між дітьми та боржником та інші обставини.

Суди попередніх інстанцій наведеного не врахували та дійшли помилкових висновків щодо неможливості звернення державного чи приватного виконавця із поданням про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, в якому зареєстровані малолітні діти.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 лютого 2023 року у справі № 2-537/11 (провадження № 61-5415св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109102225>.

4.2. У виконавчому провадженні безумовно має застосовуватися принцип розумної обачності.

Виконавець зобов'язаний розглядати в установлені законом строки заяви сторін, інших учасників виконавчого провадження та їхні клопотання і пересвідчитися в тому, що такі заяви подані належними особами

22 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Першого Правобережного відділу державної виконавчої служби у Шевченківському та Центральному районах міста Дніпра Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро), третя особа – Державна казначейська служба України, про стягнення грошових коштів.

Суд установив, що за рахунок частини коштів, отриманих від продажу квартири позивача на торгах, були погашені кредитний борг і судові витрати. Решту коштів (значну частину) за розпорядженням державного виконавця перерахували на відкритий на ім'я позивача рахунок у банку, за кілька днів вони були зняті в банкоматі.

Позивач вказував, що не отримував цих коштів. Він звернувся до поліції, і на підставі його заяви було розпочато розслідування за фактом заволодіння коштами з використанням персональних даних позивача для підробки заяви-анкети до банку та заяви до державної виконавчої служби.

Відповідно до почеркознавчої експертизи підписи на поданих до банку та відділу державної виконавчої служби від імені позивача документах виконані не ним; для відкриття рахунку в банку надавалася копія паспорта, знята з підробленого паспортного бланка, заповненого іншим, ніж у позивача, почерком, із вклеєною фотокарткою іншої людини. Оригінали цих документів він надавав лише у державну виконавчу службу.

Позивач просив суд стягнути з державної виконавчої служби на свою користь залишок коштів від реалізації на торгах його майна й відшкодувати завдану йому моральну шкоду.

Рішенням районного суду позов задоволено частково. Стягнуто за рахунок коштів Державного бюджету України шляхом списання коштів з відкритого у Державній казначейській службі України Єдиного казначейського рахунку Центрального відділу державної виконавчої служби у м. Дніпрі Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції України (м. Дніпро) на користь ОСОБА_1 на відшкодування матеріальної та моральної шкоди кошти. В іншій частині позовних вимог відмовлено.

Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та відмовив у задоволенні позову, оскільки не доведено, що шкоду позивачеві завдав саме державний виконавець. Позивач не довів, що кошти з рахунку зняв не він. Для відкриття рахунку було надано належним чином завірену копію паспорта саме позивача, до правоохоронних органів про втрату паспорта він не звертався.

Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, рішення районного суду залишив без змін, виключивши з його резолютивної частини слова «шляхом списання коштів з відкритого у Державній казначейській службі України Єдиного казначейського рахунку Центрального відділу державної виконавчої служби у м. Дніпрі Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції України (м. Дніпро)» з огляду на таке.

Доводи державного виконавця про те, що позивач не надав до суду доказів протиправності дій державного виконавця, зокрема відповідного рішення суду, і окремо не оскаржував дії державного виконавця, безпідставні. Законодавство не містить обмежень у засобах доказування обставин, що можуть свідчити про протиправність діянь державного виконавця, а суд може самостійно встановити наявність чи відсутність складу відповідного цивільного правопорушення, яке стало підставою для звернення до суду, шляхом оцінки наданих сторонами доказів.

Згідно із частиною першою статті 11 Закону України «Про виконавче провадження» державний виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів примусового виконання рішень, неупереджено, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії.

Відповідно до статті 2 цього Закону виконавче провадження здійснюється з дотриманням, зокрема, таких засад: верховенства права; законності; справедливості, неупередженості та об'єктивності; гласності та відкритості виконавчого провадження.

Відповідно до статті 32 Закону України «Про виконавче провадження» за наявності обставин, що перешкоджають проведенню виконавчих дій (хвороба сторони виконавчого провадження, відрядження сторони виконавчого провадження, стихійне лихо тощо), або з інших підстав, внаслідок виникнення яких сторони були позбавлені можливості скористатися правами, наданими їм цим Законом, виконавець може відкласти проведення виконавчих дій з власної ініціативи або за заявою стягувача чи боржника на строк до 10 робочих днів. Про відкладення проведення виконавчих дій виконавець виносить відповідну постанову.

Ураховуючи наведене та беручи до уваги принцип розумної обачності, який безумовно має застосовуватися у виконавчому провадженні, Верховний Суд вважає, що на порушення основних засад здійснення виконавчого провадження та на порушення своїх імперативних обов'язків, передбачених пунктом 3 частини другої статті 18, статті 32 Закону України «Про виконавче провадження», згідно з якими виконавець зобов'язаний розглядати в установлені законом строки заяви сторін, інших учасників виконавчого провадження та їхні клопотання, державний виконавець, приймаючи до розгляду заяву, подану нібито позивачем, про повернення залишку коштів від реалізації на торгах майна і заяву-анкету до банку про надання банківських послуг, яка нібито підписана позивачем, зобов'язаний був пересвідчитися в тому, що такі заяви подав саме позивач.

Державний виконавець зазначених дій не вчинив і у своїй апеляційній скарзі на рішення суду першої інстанції цього не заперечував, зазначаючи, що жодним законодавчим актом його не зобов'язано перевіряти, чи тією особою, яка подає заяву, подано цю заяву та її підпис. Зазначене спростовується наведеними

положеннями Закону України «Про виконавче провадження», які передбачають, що державний виконавець зобов'язаний вживати передбачених цим Законом заходів примусового виконання рішень, неупереджено, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії, проявити принцип «розумної обачності» і він не відклав вчинення виконавчої дії, тобто надання вказівки банку на перерахунок коштів, які залишилися від реалізації майна на торгах, до з'ясування обставин подання такої «незрозумілої» заяви від імені ОСОБА_1, за відсутності його самого.

Ураховуючи, що державний виконавець не виконав обов'язку з повернення позивачу залишку коштів від реалізації на торгах його майна, Верховний Суд дійшов висновку, що державний виконавець допустив протиправну бездіяльність, внаслідок якої позивача було позбавлено права власності на належне йому майно (грошові кошти).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 203/798/20 (провадження № 61-10047св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109210872>.

5. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

5.1. Факт вибуття майна поза волею власника має бути встановлено стосовно саме первинного власника майна, а не осіб, які набули право власності на спірне майно після його первинного відчуження та які надалі знову відчужили його. Водночас витребування майна в добросовісного набувача неможливе, адже це призведе до порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

22 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Дніпровської міської ради у справі за позовом Дніпровської міської ради до ОСОБА_1, треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, Департамент адміністративних послуг та дозвільних процедур Дніпровської міської ради, приватний нотаріус Дніпропетровського міського нотаріального округу Батова Л. Г., приватний нотаріус Дніпропетровського міського нотаріального округу Златова Н. А., про витребування майна, скасування державної реєстрації права власності.

Суд установив, що на підставі рішення виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради від 2006 року житловий будинок АДРЕСА_1 є комунальною власністю територіальної громади міста Дніпра в особі Дніпровської міської ради.

Заочним рішенням Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 15 травня 2018 року у справі № 202/3426/17 позовні вимоги ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 до ОСОБА_5 про визнання права власності за набувальною давністю на квартиру АДРЕСА_2 задоволено.

23 липня 2018 року приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу Батова Л. Г. здійснила державну реєстрацію вказаної квартири за набувачами.

31 липня 2018 року ОСОБА_1 придбала за договором купівлі-продажу у ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 квартиру АДРЕСА_2.

31 липня 2018 року приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу Златова Н. А. на підставі договору купівлі-продажу провела державну реєстрацію спірної квартири за відповідачем ОСОБА_1.

Постановою Дніпровського апеляційного суду від 17 квітня 2019 року апеляційну скаргу прокуратури Дніпропетровської області задоволено, заочне рішення Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 15 травня 2018 року скасовано, а у задоволенні позову ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 відмовлено.

У грудні 2019 року Дніпровська міська рада подала до суду позов, у якому просила витребувати з незаконного володіння ОСОБА_1 на користь територіальної громади в особі Дніпровської міської ради квартиру АДРЕСА_2; скасувати державні реєстрації права власності від 23 липня 2018 року і 31 липня 2018 року відповідно.

Рішенням суду першої інстанції позовні вимоги Дніпровської міської ради задоволено частково. Витребувано з незаконного володіння ОСОБА_1 на користь територіальної громади в особі Дніпровської міської ради квартиру АДРЕСА_2. У задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано. У задоволенні позовних вимог Дніпровської міської ради відмовлено.

Апеляційний суд виходив з того, що набувач визнається добросовісним, якщо він не знав і не повинен був знати про незаконність свого володіння. ОСОБА_1 на законних підставах згідно з договором купівлі-продажу від 31 липня 2018 року придбала квартиру у ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3. Майно вибуло з власності ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 за їх волею за відплатним договором. Таким чином, відповідач ОСОБА_1 не могла і не повинна була передбачати наявність ризику того, що право власності на спірну квартиру може бути припинено у зв'язку з тим, що рішення Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 15 травня 2018 року про визнання за ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 права власності на квартиру виявиться незаконним та буде скасоване апеляційним судом.

Переглядаючи справу, Верховний Суд дійшов висновку про те, що постанову апеляційного суду в оскарженій частині належить змінити, виключивши з її мотивувальної частини висновок про вибуття спірного нерухомого майна за волею його власників ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 з огляду на таке.

Можливість витребування майна з володіння іншої особи законодавець ставить у залежність насамперед від змісту правового зв'язку між позивачем та спірним майном, його волевиявлення щодо вибуття майна, а також від того, чи є володільцем майна добросовісним чи недобросовісним набувачем та від характеру набуття майна (оплатно чи безоплатно).

Правила частини першої статті 388 ЦК України стосуються випадків, коли набувач за відплатним договором придбав майно в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач).

У такому випадку власник має право витребувати це майно від набувача лише в разі, якщо майно: 1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння; 2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння; 3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом. У частині третій цієї ж статті передбачено самостійне правило: якщо майно було набуто безвідплатно в особи, яка не мала права його відчужувати, власник має право витребувати його від добросовісного набувача в усіх випадках. За змістом частини п'ятої статті 12 ЦК України добросовісність набувача презюмується, тобто незаконний набувач вважається добросовісним, поки не буде доведено протилежне. Якщо судом буде встановлено, що набувач знав чи міг знати про наявність перешкод до вчинення правочину, в тому числі про те, що продавець не мав права відчужувати майно, це може свідчити про недобросовісність набувача й є підставою для задоволення позову про витребування у нього майна.

Відповідно до статті 388 ЦК майно, відчужене особою, яка не мала на це права, не може бути витребуване у добросовісного набувача.

Розглядаючи справи щодо застосування положень статті 388 ЦК України у поєднанні з положеннями статті 1 Першого протоколу до Конвенції, суди повинні самостійно, з урахуванням усіх встановлених обставин справи дійти висновку про наявність підстав для втручання у мирне володіння майном особи, що набула це майно за відплатним договором, виходячи з принципів мирного володіння майном (постанова Великої Палати Верховного Суду від 07 листопада 2018 року у справі № 488/6211/14-ц), а також надати оцінку тягаря, покладеного на цю особу таким втручанням. Такими обставинами можуть бути, зокрема, підстави та процедури набуття майна добросовісним набувачем, порівняльна вартість цього майна з майновим станом особи, спрямованість волевиявлення учасників правовідносин та їх фактичні наміри щодо цього майна тощо (пункт 58 постанови Великої Палати Верховного Суду від 14 грудня 2022 року у справі № 461/12525/15-ц).

Добросовісний набувач не може відповідати у зв'язку із порушеннями інших осіб, допущеними в рамках процедур, спеціально призначених для запобігання шахрайству при вчиненні правочинів з нерухомим майном. Конструкція, за якої добросовісний набувач втрачає такий статус всупереч приписам статті 388 ЦК України, а, відтак, втрачає майно і сам змушений шукати способи компенсації своїх втрат, є неприйнятною та покладає на добросовісного набувача індивідуальний та надмірний тягар (пункт 6.53 постанови Великої Палати Верховного Суду від 02 листопада 2021 року у справі № 925/1351/19).

За таких обставин суд апеляційної інстанції зробив правильний висновок про відсутність підстав для задоволення позовних вимог Дніпровської міської ради щодо витребування квартири з чужого незаконного володіння, оскільки витребування спірної квартири у ОСОБА_1, яка є добросовісним набувачем та набула право власності на спірний об'єкт нерухомого майна на підставі відплатного договору, призведе до порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції з прав

людини та основоположних свобод. У такому випадку на відповідача буде покладено індивідуальний та надмірний тягар.

Разом з цим висновок суду апеляційної інстанції про те, що спірне нерухоме майно вибуло з власності ОСОБА_4, ОСОБА_2, ОСОБА_3 за їх волею є помилковим, оскільки факт вибуття майна поза волею власника повинен встановлюватись стосовно саме первинного власника майна, а не осіб, які набули право власності на спірне майно після його первинного відчуження та які надалі знову відчужили його.

У спірних правовідносинах первинним власником квартири була Дніпровська міська рада, а майно вибуло з власності міської ради поза її волею. Водночас витребування спірної квартири у добросовісного набувача ОСОБА_1 неможливе, адже це призведе до порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції з прав людини та основоположних свобод, що є підставою для відмови у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 202/8669/19 (провадження № 61-20544св21) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109302936>.

5.2. Нотаріус при вчиненні виконавчого напису повинен переконатися належним чином як у безспірності розміру заборгованості, з метою погашення якої запропоновано звернути стягнення за виконавчим написом, так і в самому розмірі такої заборгованості

15 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» у справі за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль», приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Шевченко О. В., третя особа – приватний виконавець виконавчого округу Одеської області Вельков О. В., про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Суд установив, що через неналежне виконання умов укладеного в 2006 році кредитного договору в жовтні 2020 року банк звернувся до позичальника з вимогою про виконання грошових зобов'язань, а в січні 2021 року нотаріус вчинила виконавчий напис, за яким стягнула кредитну заборгованість у безспірному порядку.

Рішенням районного суду позов задоволено, визнано виконавчий напис про звернення стягнення на предмет іпотеки таким, що не підлягає виконанню, оскільки нотаріус не переконався в безспірності боргу, а також не дотримався положень статті 88 Закону України «Про нотаріат» щодо можливості стягнення заборгованості за період в межах трьох років.

Постановою апеляційного суду змінено мотивувальну частину рішення районного суду та звернено увагу на те, що на час вчинення виконавчого напису діяв Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті».

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій в частині позовних вимог ОСОБА_1 до приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Шевченко О. В. про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, скасовано, у задоволенні позову відмовлено.

Постанову апеляційного суду в частині позовних вимог ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, скасовано та залишено в силі в цій частині рішення районного суду з огляду на таке.

Статтею 88 Закону України «Про нотаріат» (тут і далі – у редакції, чинній на час вчинення нотаріальної дії) визначено умови вчинення виконавчих написів. Відповідно до приписів цієї статті Закону нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями – не більше одного року. Якщо для вимоги, за якою видається виконавчий напис, законом встановлено інший строк давності, виконавчий напис видається у межах цього строку.

У постанові від 27 березня 2019 року у справі № 137/1666/16-ц (провадження № 14-84цс19) Велика Палата Верховного Суду зазначила, що «для правильного застосування положень статей 87, 88 Закону України «Про нотаріат» у спорі щодо оскарження виконавчого напису нотаріуса суд повинен перевірити доводи боржника в повному обсязі й установити, чи справді на момент вчинення такого напису боржник мав безспірну заборгованість перед стягувачем, тобто чи існувала заборгованість взагалі, чи була заборгованість саме такого розміру, як зазначено у виконавчому написі, та чи не було невирішених по суті спорів щодо заборгованості або її розміру станом на час вчинення нотаріусом виконавчого напису».

Обґрунтовуючи підстави позову, позивач посилався на те, що виконавчий напис вчинений із порушенням закону, оскільки нотаріус не переконався в безспірності боргу та порушив вимоги щодо процедури оформлення і змісту виконавчого напису.

Проаналізувавши відомості із Єдиного державного реєстру судових рішень, суд установив, що в грудні 2012 року районний суд ухвалив рішення, яким стягнув солідарно з позивача в цій справі та двох співвідповідачів на користь банку заборгованість за спірним кредитним договором.

Тобто кредитор реалізував своє право на дострокове стягнення заборгованості за кредитом до звернення до позичальника з вимогою в жовтні 2020 року про погашення кредиту в повному обсязі та сплати процентів за час фактичного користування кредитом.

Звернення з позовом про дострокове стягнення кредиту змінює порядок, умови і строк дії кредитного договору. На час звернення з таким позовом вважається,

що настав строк виконання договору в повному обсязі. Право кредитора нараховувати передбачені договором проценти за кредитом припиняється в разі пред'явлення до позичальника вимог згідно із частиною другою статті 1050 ЦК України. Наявність судового рішення про дострокове задоволення вимог кредитора щодо всієї суми заборгованості, яке боржник виконав не в повному обсязі, не є підставою для нарахування процентів та пені.

Звернувшись у 2011 році з позовом про стягнення з позичальника всієї заборгованості за кредитним договором, банк змінив строк виконання зобов'язання на цей рік, а тому нарахування процентів після відповідної дати є безпідставним, однак згідно з наданим банком нотаріусу розрахунком проценти нараховувалися після 2011 року і нотаріус запропонував звернути стягнення в рахунок погашення процентів за користування кредитними коштами в більшому розмірі.

Таким чином, нотаріус при вчиненні оспорюваного виконавчого напису не переконався належним чином як у безспірності розміру заборгованості, з метою погашення якої запропоновано звернути стягнення за виконавчим написом, так і в самому розмірі такої заборгованості.

Також Верховний Суд зазначив, що установлений Законом України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» мораторій на стягнення майна, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті, не передбачає втрату кредитором права на звернення стягнення на предмет іпотеки (застави) у випадку невиконання боржником зобов'язань за договором, а лише тимчасово забороняє примусово стягувати (відчужувати без згоди власника). Крім того, згідно з пунктом 4 Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» протягом дії цього Закону інші закони України з питань майнового забезпечення кредитів діють з урахуванням його норм. Оскільки вказаний Закон не зупиняє дію решти нормативно-правових актів, що регулюють забезпечення зобов'язань, то й не може бути мотивом для відмови у видачі виконавчого напису нотаріуса, а є правовою підставою, що унеможлиблює вжиття органами і посадовими особами, які здійснюють примусове виконання рішень та провадять конкретні виконавчі дії та заходи, спрямовані на примусове виконання таких рішень стосовно окремої категорії боржників чи іпотекодавців, які підпадають під дію його положень, на період чинності цього Закону. Виконавчий напис нотаріуса про звернення стягнення на предмет іпотеки на час дії Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» не підлягає виконанню, але зазначене не є підставою для висновку, що виконавчий напис не міг бути вчинений нотаріусом під час дії мораторію.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 лютого 2023 року у справі № 947/10174/21 (провадження № 61-11444св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109132244>.

6. Спори, що виникають із недоговірних зобов'язань

6.1. При визначенні розміру страхового відшкодування, пов'язаного із втратою годувальника внаслідок ДТП, яка сталася з вини потерпілого, положення абзацу 1 пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» щодо поділу розміру шкоди на кількість осіб, які за це відповідальні, не застосовується

22 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1, в інтересах якої діє ОСОБА_2, до приватного акціонерного товариства «Страхова компанія «Євроінс Україна» (далі – страхова компанія, АТ «СК «Євроінс Україна») про відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи.

Суд установив, що 31 березня 2020 року на проїзній частині автодороги між с. Дніпровкою та с. Водяне Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області відбулась дорожньо-транспортна пригода за участю автомобіля «Renault Master» під керуванням водія ОСОБА_4, що скоїв наїзд на пішохода ОСОБА_5, який від отриманих травм помер на місці.

01 квітня 2020 року слідчим Кам'янко-Дніпровського ВП Енергодарського ВП ГУНП в Запорізькій області Панкеевим В. І. винесено постанову про закриття кримінального провадження на підставі пункту 2 частини першої статті 284 КПК України у зв'язку з відсутністю в діях ОСОБА_4 складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 286 КК України.

На момент ДТП відповідальність водія ОСОБА_4 застрахована в АТ «Страхова компанія «Євроінс Україна» за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, який діяв на момент настання ДТП.

ОСОБА_2, яка є законним представником ОСОБА_1, малолітньої дитини загиблого ОСОБА_5, звернулася до АТ «Страхова компанія «Євроінс Україна» з заявами про виплату страхового відшкодування витрат на поховання в сумі 7 145,00 грн, завданої моральної шкоди дитині загиблого в сумі 56 676,00 грн та витрат, пов'язаних із втратою годувальника в сумі 170 028 грн.

Відповідач здійснив часткову виплату страхового відшкодування, а саме: 7 145,00 грн – понесені витрати на поховання загиблого ОСОБА_5; 28 338,00 грн – заподіяна моральна шкода, що належить малолітній дитині загиблого; та 85 014,00 грн – витрати, пов'язані із втратою годувальника.

При розрахунку відповідач посилався на пункт 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», зокрема зазначив, що, зважаючи на те, що ДТП сталася з вини потерпілого ОСОБА_5, розмір страхового відшкодування, пов'язаного із втратою годувальника, та моральної шкоди визначено страховиком шляхом поділу на кількість учасників ДТП.

Позивач вважала такий розрахунок безпідставним, оскільки шкода, пов'язана із смертю потерпілого, відшкодовується незалежно від його вини та просила суд стягнути з відповідача суму недоплаченої страхової виплати.

Заочним рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову ОСОБА_2 відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що груба необережність пішохода ОСОБА_5 та відсутність в діях водія ОСОБА_4 складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 286 КК України, свідчать про наявність з боку пішохода ОСОБА_5 вини в ДТП, що стало законною підставою для застосування страховиком пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» при визначенні розміру страхового відшкодування позивачу.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій, зробивши такі висновки.

У абзаці 1 пункту 22.1 статті 22 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» передбачено, що у разі настання страхового випадку страховик у межах страхових сум, зазначених у страховому полісі, відшкодовує у встановленому цим Законом порядку оцінену шкоду, заподіяну внаслідок дорожньо-транспортної пригоди життю, здоров'ю, майну третьої особи.

У разі якщо відповідальними за заподіяння неподільної шкоди взаємопов'язаними, сукупними діями є декілька осіб, розмір страхового відшкодування (регламентної виплати) за кожен з таких осіб визначається шляхом поділу розміру заподіяної шкоди на кількість таких осіб (абзац 1 пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів»).

При відмові в задоволенні позову суди вважали, що з боку пішохода ОСОБА_5 є вина в ДТП, що стало законною підставою для застосування страховиком пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» при визначенні розміру страхового відшкодування позивачу.

Суди не звернули уваги, що абзац 1 пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» розрахований на випадки, якщо: 1) шкода завдана взаємопов'язаними, сукупними діями декількох осіб, які за це відповідальні, тобто поведінка яких обов'язково є неправомірною, внаслідок чого вони разом спричинили завдання шкоди; 2) остання є неподільною (як-от у випадках із завданням шкоди здоров'ю чи моральної шкоди). Тільки за таких умов розмір страхового відшкодування (регламентної виплати) за кожен особу з тих, які завдали шкоди, треба визначати шляхом поділу її розміру на кількість осіб, які цю шкоду завдали.

Суди не врахували, що моральна шкода в цій справі не завдана взаємопов'язаними, сукупними діями декількох осіб, які за це відповідальні, а тому підстави для застосування абзацу 1 пункту 36.3 статті 36 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» відсутні.

Зважаючи на наведене, Верховний Суд дійшов висновку про те, що касаційну скаргу потрібно задовольнити, рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції скасувати та ухвалити нове рішення про стягнення з ПАТ «Страхова компанія «Євроінс Україна» на користь ОСОБА_2 113 352,00 грн, а саме 28 338,00 грн недоплаченого страхового відшкодування моральної шкоди, заподіяної смертю фізичної особи; 85 014,00 грн недоплаченого страхового відшкодування, пов'язаного із втратою годувальника.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 191/1119/22 (провадження № 61-374св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109157027>.

7. Питання процесуального права

7.1. Відсутність заперечень відповідача проти позову та подання ним заяви про затвердження мирової угоди не усувають предмета спору між сторонами, не є перешкодою для розгляду справи по суті, тому не можуть бути підставою для закриття провадження у справі відповідно до пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України

01 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Служба у справах дітей та сім'ї Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації, про визначення місця проживання дитини ОСОБА_3 разом із позивачем.

Під час розгляду справи судом першої інстанції сторони подали заяву про затвердження мирової угоди та закриття провадження у справі.

Ухвалою районного суду заяву сторін про затвердження мирової угоди залишено без задоволення, а провадження у справі закрито. Суд першої інстанції виходив з відсутності спору між сторонами.

Постановою апеляційного суду відмовлено у затвердженні мирової угоди, ухвалу районного суду про закриття провадження у справі залишено без змін. Постанову суду апеляційної інстанції мотивовано тим, що подана сторонами для затвердження мирова угода суперечить закону, тому підстави для її затвердження відсутні.

Водночас висновок суду першої інстанції про закриття провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору між сторонами обґрунтований, оскільки відповідач не висловлювала жодних заперечень проти позову, сторони не зверталися до органу опіки та піклування з приводу визначення місця проживання дитини, у судові засідання не з'являлися.

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій в частині закриття провадження у справі скасував, справу передав для продовження розгляду до суду першої інстанції з огляду на таке.

Підстави для закриття провадження у справі визначені у статті 255 ЦПК України.

Так, згідно з пунктом 2 частини першої статті 255 ЦПК України суд закриває провадження у справі, якщо відсутній предмет спору.

Предмет спору – це об'єкт спірних правовідносин, щодо якого виник спір між позивачем і відповідачем. Як предмет позову розуміється певна матеріально-правова вимога позивача до відповідача.

Суд закриває провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, якщо предмет спору був відсутній як на час пред'явлення позову, так і після відкриття провадження у справі, коли на час ухвалення судом першої інстанції судового рішення між сторонами у зв'язку із цим не залишилося неврегульованих питань.

У цій справі ОСОБА_1 звернувся з позовом до ОСОБА_2 про визначення місця проживання їх малолітньої дитини разом з ним.

Суди, проаналізувавши обставини позову, врахувавши відсутність заперечень відповідача проти позову, подання нею заяви про затвердження мирової угоди, а також ненадання органом опіки та піклування висновку щодо розв'язання спору, вважали, що між сторонами відсутній спір, тому дійшли висновку про закриття провадження у справі.

Верховний Суд з такими висновками не погодився та зазначив, що наведені судами обставини не усувають предмет спору між сторонами, не є перешкодою для розгляду по суті заявлених позовних вимог, тому не можуть бути підставою для закриття провадження у справі відповідно до пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 1 лютого 2023 року у справі № 754/2882/22 (провадження № 61-10598св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108766069>.

7.2. Спір за позовом військовослужбовця щодо визнання права перебувати на квартирному обліку та зобов'язання зарахувати на квартирний облік стосується можливості реалізації військовослужбовцем права на соціальну гарантію, надану йому в силу особливого статусу військовослужбовця, а тому є публічно-правовим та підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства

15 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Західного регіонального управління Державної прикордонної служби України, треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, про визнання права перебувати на квартирному обліку та зобов'язання до вчинення дій.

Судами встановлено, що позивач з 2005 року проходив військову службу у Державній прикордонній службі України та перебував на квартирному обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

За час проходження військової служби позивачу на сім'ю у складі трьох осіб надано службову двокімнатну квартиру, без зняття з квартирному обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов.

На підставі рішення виконавчого комітету квартиру виключено з числа службових та визнано позивача та членів його сім'ї наймачами житлового приміщення, а у жовтні 2013 року за ними зареєстровано право власності на квартиру.

У зв'язку з переведенням позивача для проходження військової служби в іншому місті він звернувся до начальника клінічного госпіталю за місцем проходження служби із рапортом щодо зарахування його та членів його сім'ї на квартирний облік, однак йому було відмовлено оскільки військовий та його сім'я забезпечені постійним житлом.

У серпні 2019 року ОСОБА_1 звільнено з військової служби у запас та виключено зі списків особового складу та всіх видів забезпечення, у зв'язку з закінченням строку контракту, вислуга років позивача становить понад 25 років.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій скасував, провадження у справі закрити, зазначивши, що розгляд цієї справи віднесено до юрисдикції адміністративного суду з огляду на таке.

У цій справі спірні правовідносини виникли з приводу визнання права перебувати на квартирному обліку та зобов'язання зарахувати на квартирний облік, тобто щодо можливості реалізації позивачем права на соціальну гарантію, надану йому в силу особливого статусу військовослужбовця.

Частиною четвертою статті 19 КАС України встановлено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема, спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби.

До адміністративної юрисдикції відносяться справи, які виникають зі спорів в публічно-правових відносинах, що стосуються цих відносин, коли один з його учасників – суб'єкт владних повноважень, здійснює владні управлінські функції, в цьому процесі або за його результатами владно впливає на фізичну чи юридичну особу та порушує їх права, свободи чи інтереси в межах публічно-правових відносин.

Вирішуючи спір, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив з того, що позивач звернувся до суду з позовом для захисту своїх житлових прав, однак обрав неналежний спосіб їх захисту.

Натомість суди залишили поза увагою, що на обґрунтування позовних вимог позивач послався на порушення його прав як військовослужбовця, а саме невиконання відповідачем обов'язку щодо зарахування його на квартирний облік за місцем попередньої роботи. Такий обов'язок органів державної влади є складовою системи соціального захисту військовослужбовців відповідно до приписів Конституції України та Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Частинами першою та четвертою статті 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачено, що військова служба належить до служби публічної.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» держава забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жила приміщення на підставах, у межах норм і відповідно до вимог, встановлених Житловим кодексом України, іншими законами, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

На виконання приписів вказаної статті постановою Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2006 року № 1081 затверджено Порядок забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями (далі – Порядок № 1081).

Відповідно до пункту 24 Порядку № 1081 військовослужбовці зараховуються на облік згідно з рішенням житлової комісії військової частини, яке затверджується командиром військової частини; у рішенні зазначаються дата зарахування на облік, склад сім'ї, підстави для зарахування на облік, вид черговості (загальна черга, в першу чергу, поза чергою), а також підстави включення до списків осіб, що користуються правом першочергового або позачергового одержання житлових приміщень, а в разі відмови в зарахуванні на облік – підстави відмови з посиланням на відповідні норми законодавства.

Відповідно до пункту 26 Порядку № 1081 військовослужбовці, які перебувають на обліку, у разі переміщення по військовій службі, пов'язаного з переїздом до іншого гарнізону (в іншу місцевість), зараховуються на облік за новим місцем служби разом з членами їх сімей із збереженням попереднього часу перебування на обліку, а також у списках осіб, що користуються правом першочергового або позачергового одержання житла.

Отже, у спірних правовідносинах відповідач у межах та у порядку, встановленому Порядком, наділений повноваженнями приймати рішення, що впливають на можливість реалізації позивачем права на соціальну гарантію, надану йому в силу особливого статусу військовослужбовця.

У справі, що переглядалась, суди попередніх інстанцій не врахували, що зазначений спір є публічно-правовим та підлягає розгляду в порядку

адміністративного судочинства, оскільки він виник щодо можливості реалізації позивачем права на соціальну гарантію, надану йому в силу особливого статусу військовослужбовця.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 лютого 2023 року у справі № 463/2626/21 (провадження № 61-8409св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109102214>.

7.3. Право орендодавця підлягає судовому захисту за його позовом про скасування державної реєстрації права оренди земельної ділянки, а не шляхом скасування державної реєстрації договорів оренди земельних ділянок

08 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, яка підписана представником ОСОБА_3, у справі за позовом ОСОБА_1 до фізичної особи-підприємця ОСОБА_2 (далі – ФОП ОСОБА_2), Відділу економічного розвитку, інвестиційної діяльності та туризму Скадовської районної державної адміністрації Херсонської області, треті особи: Фермерське господарство «Колосок», Каланчацький районний відділ державної виконавчої служби Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса), про скасування державної реєстрації договорів оренди земельних ділянок, зобов'язання вчинити дії по виключенню (скасуванню) з державного реєстру запису про державну реєстрацію права оренди.

Відповідно до обставин справи рішенням суду визнано, зокрема, поновленими договори оренди землі від 04 березня 2010 року строком на п'ять років, укладені між приватним підприємцем ОСОБА_2 та ОСОБА_4, ОСОБА_1 з кожним окремо, визнано протиправними та зобов'язано ОСОБА_4, ОСОБА_1, кожного окремо вчинити дії щодо укладення з приватним підприємцем ОСОБА_2 додаткової угоди про поновлення договору оренди землі.

За заявою ОСОБА_2 відкрито виконавче провадження за виконавчим листом, виданим судом. Державним виконавцем складений акт, яким встановлено, що на виконання рішення було підписано додаткову угоду про продовження терміну дії договору оренди земельної ділянки з протоколом розбіжностей.

ОСОБА_1 направлено лист ФОП ОСОБА_2 з проханням направити проект додаткової угоди на погодження, проте лист повернутий за «закінченням терміну зберігання», як не вручений.

Згодом позивач дізнався, що державним реєстратором зареєстровано додаткову угоду, яка була підписана при примусовому виконанні ВП, але вже без протоколу розбіжностей.

Позивач вказав, що додаткова угода без врахування протоколу розбіжностей порушує права та інтереси позивача, оскільки не відповідає його волевиявленню.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що позивачем не доведено відсутність його волевиявлення на продовження терміну дії договору оренди земельної ділянки на умовах, викладених в підписаній ним додатковій угоді, яка стала підставою для реєстрації державним реєстратором оспорюваного договору земельної ділянки.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що обраний позивачем спосіб захисту порушеного права є неналежним, оскільки відповідно до пункту 3 частини 3 статті 26 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» ухвалення судом рішення про скасування рішення державного реєстратора про державну реєстрацію прав, а також скасування державної реєстрації прав допускається виключно з одночасним визнанням, зміною чи припиненням цим рішенням речових прав, обтяжень речових прав, зареєстрованих відповідно до законодавства (за наявності таких прав).

Верховний Суд змінив рішення судів попередніх інстанцій, виклавши їх мотивувальні частини в редакції цієї постанови з огляду на таке.

Згідно з частиною п'ятою статті 6 Закону України «Про оренду землі» право оренди земельної ділянки підлягає державній реєстрації відповідно до закону.

Відповідно до частини другої статті 3 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону, виникають з моменту такої реєстрації.

За змістом пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Відповідно до статті 11 зазначеного Закону державний реєстратор самостійно приймає рішення за результатом розгляду заяв у сфері державної реєстрації прав. Втручання, крім випадків, передбачених цим Законом, будь-яких органів влади, їх посадових осіб, юридичних осіб, громадян та їх об'єднань у діяльність державного реєстратора під час проведення реєстраційних дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом.

Отже, право орендодавця підлягає судовому захисту за його позовом про скасування державної реєстрації права оренди земельної ділянки, а не шляхом скасування державної реєстрації договорів оренди земельних ділянок, що залишилося поза увагою судів першої та апеляційної інстанцій.

Згідно з частиною першою статті 13 ЦПК України суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу,

в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках.

Позивач звернувся з позовом про скасування державної реєстрації договорів оренди земельних ділянок, тому, враховуючи межі заявлених ним вимог, у задоволенні позову слід відмовити.

Отже, суди першої та апеляційної інстанцій зробили обґрунтовані висновки про відмову у задоволенні позовних вимог, проте помилилися щодо мотивів такої відмови.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 8 лютого 2023 року у справі № 663/3745/19 (провадження № 61-8192св21) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108959788>.

7.4. Спир щодо законності дій органів державної влади в частині ненарахування та невиконання державної соціальної допомоги на дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у дитячому будинку сімейного типу, у розмірі та порядку, визначених в угоді про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу, підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства

15 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 – ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1, який діє в інтересах неповнолітнього ОСОБА_2, до Бориспільської районної державної адміністрації Київської області, Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області, третя особа – Служба у справах дітей та сім'ї Бориспільської районної державної адміністрації Київської області, про стягнення державної соціальної допомоги.

Розпорядженням Бориспільської районної державної адміністрації Київської області у листопаді 2018 року припинено функціонування дитячого будинку сімейного типу у зв'язку з виникненням несприятливих умов для виховання та спільного проживання дітей. Знято з ОСОБА_1 та ОСОБА_4 статус батьків-вихователів і виведено зі складу дитячого будинку сімейного типу дітей-вихованців.

Також доручено управлінню соціального захисту населення призупинити грошове забезпечення батькам-вихователям та державну соціальну допомогу на дітей дитячого будинку сімейного типу у зв'язку з невиконанням батьками-вихователями обов'язків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей.

До 08 грудня 2020 року ОСОБА_2 продовжував проживати у родині позивача, незважаючи на відсутність грошового забезпечення зі сторони держави. Починаючи з 10 липня 2019 року до 08 грудня 2020 року Бориспільська районна державна адміністрація Київської області не здійснювала виплати державної соціальної допомоги на дитину-вихованця дитячого будинку сімейного типу ОСОБА_2.

Позивач звернувся з позовом, зокрема про стягнення соціальної допомоги на дитину, позбавлену батьківського піклування, ОСОБА_2.

Рішенням міськрайонного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій скасував, провадження у справі закрит, зазначивши, що розгляд цієї справи віднесено до юрисдикції адміністративного суду з огляду на таке.

Під час визначення предметної юрисдикції справ суди повинні виходити із суті права та/або інтересу, за захистом якого звернулася особа, заявлених вимог, характеру спірних правовідносин, змісту та юридичної природи обставин у справі.

Звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 посилався на неправомірні дії і бездіяльність органів державної влади – Бориспільської районної державної адміністрації Київської області та Управління соціального захисту населення Бориспільської районної державної адміністрації Київської області щодо ненарахування та невиконання йому, як батьку-вихователю, державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у дитячому будинку сімейного типу. Посилався також на невиконання зазначеними органами умов угоди про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу від 15 січня 2015 року, укладеної між ним та Бориспільською районною державною адміністрацією Київської області.

Відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Витрати на утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа у сім'ях опікунів, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, у державних закладах фінансуються з державного, обласних бюджетів, бюджету Автономної Республіки Крим, інших джерел, не заборонених законодавством (частина перша статті 9 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»).

Таким чином, державна соціальна допомога є соціальною гарантією державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що забезпечує кожній дитині рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку на рівні, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум для таких осіб.

Відповідно до пунктів 3, 4 частини першої статті 19 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема, спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень; спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів.

У відповідності до пункту 2 частини першої статті 263 КАС України адміністративні суди розглядають спори щодо оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг.

Виходячи із наведених норм права, спір, який виник між сторонами про стягнення невиконаної соціальної допомоги, невиконанням умов адміністративного договору, підлягає вирішенню у порядку адміністративного судочинства.

Розглядаючи вимоги позивача щодо законності дій органів державної влади в частині ненарахування та невиконання державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у дитячому будинку сімейного типу, у розмірі та порядку, визначених в угоді про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу, суди попередніх інстанцій не визначились із правовою природою спірних правовідносин, у зв'язку із чим дійшли помилкових висновків про підсудність зазначеної справи судам цивільної юрисдикції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 15 лютого 2023 року у справі № 359/5717/21 (провадження № 61-12461св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109102207>.

7.5. Звернення до суду з клопотанням про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення іноземного суду (республіки білорусь) на підставі Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, підписаної від імені України у м. Мінську 22 січня 1993 року і ратифікованої Законом України від 10 листопада 1994 року № 240/94-ВР, дію якої зупинено Законом № 2783-ІХ, є підставою для застосування положення пункту 9 частини другої статті 468 ЦПК України та відмови в задоволенні такого клопотання

22 лютого 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства «Українська залізниця» (далі – АТ «Укрзалізниця») у справі за клопотанням Головного управління Міністерства фінансів республіки білорусь у м. Мінську про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення економічного суду Мінської області від 18 вересня 2019 року у справі № 84-13/2019 про стягнення державного мита з АТ «Укрзалізниця» у розмірі 5 084,21 білоруських рублів.

Суди установили, що рішенням економічного суду Мінської області від 18 вересня 2019 року у справі № 84-13/2019 за позовом Мінського транспортного республіканського унітарного підприємства «Мінське відділення білоруської залізничної дороги» до АТ «Укрзалізниця» про стягнення збитків стягнуто з АТ «Укрзалізниця» суму збитків та відшкодування сплаченого державного мита.

Водночас означеним рішенням економічного суду м. Мінська примусове стягнення сплаченого державного мита не здійснювалося, що підтверджено довідкою суду від 14 жовтня 2020 року.

Задовольняючи клопотання стягувача, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що передбачені статтею 466 ЦПК України вимоги до клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду заявником виконані, а визначених статтею 468 ЦПК України підстав для відмови у задоволенні цього клопотання не встановлено.

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій скасував, у задоволенні клопотання відмовив з огляду на таке.

Згідно зі статтею 465 ЦПК України клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду подається до суду безпосередньо стягувачем (його представником) або відповідно до міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, іншою особою (її представником).

Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачено подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду через органи державної влади України, суд приймає до розгляду клопотання, що надійшло через орган державної влади України.

Таким міжнародним договором є Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, підписана від імені України у м. Мінську 22 січня 1993 року і ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 року № 240/94-ВР (далі – Конвенція).

Статтею 53 Конвенції визначено порядок звернення з клопотанням про дозвіл на примусове виконання рішення до компетентного суду договірної сторони.

Законом України від 01 грудня 2022 року № 2783-ІХ «Про зупинення дії та вихід з Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року» (далі – Закон № 2783-ІХ) зупинено у відносинах з російською федерацією та республікою білорусь дію Конвенції та Протоколу до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року, вчиненого від імені України у м. Москві 28 березня 1997 року і ратифікованого Законом України від 03 березня 1998 року № 140/98-ВР (далі – Протокол до Конвенції).

Одночасно вказаним законом постановлено вийти з Конвенції та Протоколу до Конвенції.

Закон № 2783-ІХ набрав чинності 23 грудня 2022 року.

Міністерство юстиції України листом від 11 січня 2023 року № 3396/12.1.1/18-23 надало роз'яснення про те, що з дати зупинення дії Мінської конвенції та Протоколу до неї, зокрема:

– не здійснюватиметься співробітництво судів та інших компетентних органів України з відповідними органами російської федерації та республіки білорусь з питань надання правової (судової) допомоги у цивільних та кримінальних справах та екстрадиції на підставі Конвенції, у тому числі, безпосередні зносини установ юстиції;

– визнання і виконання судових рішень російської федерації та республіки білорусь на території України можливо на основі принципу взаємності відповідно до статей 462 і 471 ЦПК країни;

– у разі необхідності визнання і виконання рішень судів України на території російської федерації та республіки білорусь слід також виходити з принципу взаємності та звертатися заінтересованим особам до відповідних судів цих держав;

– пред'явлення на території України судових рішень російської федерації та республіки білорусь, що підтверджують будь-які факти і за своїм характером не потребують примусового виконання, можливо після визнання такого рішення судом України відповідно до глави 2 розділу IX ЦПК України.

Підстави для відмови у задоволенні клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду визначені статтею 468 ЦПК України.

Отже, з урахуванням того, що з клопотанням про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення економічного суду Мінської області від 18 вересня 2019 року у справі № 84-13/2019 про стягнення державного мита з АТ «Укрзалізниця» Головне управління Міністерства фінансів республіки білорусь у м. Мінську звернулося на підставі Конвенції, дію якої зупинено Законом № 2783-IX на час перегляду справи у суді касаційної інстанції, це є підставою для застосування положення пункту 9 частини другої статті 468 ЦПК України та відмови у задоволенні цього клопотання.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 757/55158/20-ц (провадження № 61-18314св21) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109242031>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за лютий 2023 року / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС к. ю. н., доцент Луспенник Д. Д. Київ, 2023. – 40 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua